

Titel: draft of Diderichsen's "Bidrag til en analyse af det danske skriftsprog struktur" + H. Spang-Hanssen "Analyse ved hjælp af kombinationsdiagrammer", [spanghanssen] 010-0010

Citation: "draft of Diderichsen's "Bidrag til en analyse af det danske skriftsprog struktur" + H. Spang-Hanssen "Analyse ved hjælp af kombinationsdiagrammer", [spanghanssen] 010-0010", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 6. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_010-shoot-wacc-2005_0083_010_spanghanssen_0010_p6_bp5_TB00022/facsimile.pdf (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

tydelig tendens til ikke at gå ud over den gruppestruktur som findes i det simplexe ord. Dette vil fremgå af nedenstående foreløbige statistik, hvortil følgende bemærkninger må knyttes:

(a) Da materialet i Retskr. er ret fattigt, er det udvidet med stof fra forf.s egne samlinger (kun enkelte suffixer som *-skab*, *-bar*, *-dam* er opført i ODS, således at man for disses vedkommende har kunnet modtage et fuldstændigt materiale fra ordbogens håndskrevne registrant).

(b) En helt sikker bedømmelse af statistikken vil forudsætte en tilsvarende statistik over udiendende syngrafemer og syngrafemgrupper i de rødder som det skulle være teoretisk muligt efter sprogets struktur at udvide med det pågældende suffix. En sådan statistik foreligger ikke endnu.

(c) Konsonantgrupper der indeholder en konsonant som (lf. Noesgaard) ofte bortfalder hos navede skrivere (især det estumme *d* samt *g* i forb. *ng*, *lg*, *rg*) er opført for sig, idet de som regel behandles som om dette *d* eller *g* ikke var til stede.

(d) Af interesse for undersøgelsen er kun suffixer der består af eller begynder med syngrafem(gruppe). Endvidere udskydes normalt tilfælde, hvor en fremmed syngrafemgruppe er overtaget uændret fra et långivende sprog.

6.2.2. Suffixer der kun består af syngrafemer.

(1) *-sk*: Tallene for de finale rodsyngrafemer (ord der er ubrugelige i moderne rigssprog er udeladt af denne statistik):

□(△)n: 9	△t: 2: skotsk, spot-/spod-
nd: 5	b: 4: krøb-, gtub-, løb-, lyb-
el: 5	g: 1: -rig-
l: 4	□□lv: 1: skælm-
ld: 4	8
er: 3	
r: 6	
ng: 1: springsk	
m: 1: flamsk	
v: 1: flyvsk	
d: 6: bid-, nid-, had-, spyd-, spod/-, jyd(-)	
○: 1: gresk	

Ca. 86 pct. tilhører altså den normale syngrafemgruppe: □s△, og de allerfleste særtypen □s△. Men dette tal vil blive væsentligt større, hvis man medtager (1) indlånte dannelser (ofte med dobbeltsuffix) af typen *morgolsk*, *kreolsk*, *katoisk*, *moralsk*, *israelsk*, *germansk*, *romansk*, *latinsk*, *italiensk*, *bulgarsk*: ord af denne type har som regel i ældre sprog sideformen *-isk* (fra ty. *-isch*). Den tyske form af suffixet er i alm. bevaret, men efter *l*, *n*, *r* sejrer typen □s△ (ved enstavelsesrødder dog: *kronisk*, *ionisk*, *dorisk*, *lyrisk*). Omvendt bruges *-isk* i danske nydannelser, hvor roden ender på *s*: *samsisk*, *molsisk*, *alsisk*; (2) ord hvis rod ikke kan identificeres i nydansk rigssprog: *lumsk*, *ubumsk*, *følsk*, *dørsk*, *harsk*, *barsk*, *tyvsk*, *brvsk* osv. De afvigende gruppetyper kan forøges vilkårligt ved at sætte *-sk* til egennavne (især geografiske): *anholtisk*, *nyborgsk*, *Hertzsk* osv. Ord af denne type er derfor også udeladt ved hovedtypen (□s△). Derimod er medtaget *dansk*, *svensk*, *finnsk*, *skotsk*, *flamsk* osv., hvor endelsen ikke er føjet direkte

til navnet. Særligt mærkes at man undgår gruppen △s△ i tilfælde som: *grætkesk*, *frankesk*.

(2) *-at*: Materialet er mindre (ca. 30 exx., dels subst. som *Tørst*, *Svalst*, *-komst*, dels superlativer som *ældst*, *ygst*). Kun 3 exx. falder uden for normaltypen □s△: *-komst* (fra nt.), *mellemst*, *Hugst* (vist lånt fra norsk i 17. årh.). Kun det sidste falder uden for typen □s△. — I substantiver indskydes *e* efter «ustabil» *d*: *Yndest*, *Fyldest*, *Hyldest* (derimod: *ældst*, *mindst*); delvis også efter *ng*: *Tingest*, (lidligere:) *Ang(e)st*.

(3) *-t*: (a) som neutrum-suffix: *-t* er ustabilt efter *-sk*: *krigersk*, *dyrisk*, *svensk*, *følsk*, *rask(t)*, *fersk(t)*. Men efter *rk* olgn. (mørkt, blankt) synes der ikke i nutidens rigssprog (men vel i ældre eller dial. sprog) at være nogen ustabilitet. Vi får altså her gruppe af inkompatible (*smukt*, *skrapst*, *svagt*, *dybt*)

(b) i perf. part. bruges *-t* næsten kun efter compatible: *skilt*, *skult*, *ment*, *lært*, *dozt*, *læst*, *haft* eller ustabile: *mødt*, *brudt*, *vægt*, *solgt*, *medens -et* bruges både ved disse og i alle andre tilfælde: *skullet*, *mat(e)t*, *forenet*, *skinnel*, *boret*, *kommet*, *hæset*, *læst*, *elsket*, *hoppet*, *lukk(e)t* osv. Grupper der afviger fra simplexordet forekommer næsten kun i stivnede former (relikter) som *lagt*, *bragt*, *sagt*, *røkt*, samt efter *b*: *tabt*, *skabt*, *råbt* (men: *løbet*, *røbet*) og *g*: *bagt*, *søgt* (men *kloget*, *raget*). (Disse ord har i folkeligt talesprog og dial. ofte diftong).

(c) i afledte subst.: af syngrafemgrupper der afviger fra simplexe ords finalgrupper forekommer (i ord hvis rod ud fra nydansk kan identificeres) kun *dt*, *gt* og *gd*: *Kridt*, *Krudt*, *Ridt*; *Tagt*, *Bægt* (om *Bægt* se 2.5; 4.3); *Lægd* (se I.-III. *Lægd* i ODS), *Bygd* (fra norsk). Hertil slutter sig et stort antal tyske afledninger der i dansk får stavemåden *-gt*: *Frugt*, *Tugt*, *Bugt*, *Pligt*, *Pagt* (opr. fra lat.) osv. *-kt* og *-pt* kun i lat. og gr. afledn.: *Takt*, *Sekt*, *Krypt*.

(4) En gennemgang af samtlige andre syngrafemsuffixer synes at vise, at man ved at inddrage bøjede og afledte former i undersøgelsen praktisk talt kun forøger antallet af gruppetyper med de nævnte tilfælde af △△ (*gt*, *bt*, *dt* (*kt*, *pt*) samt 2 exx. m. *gd*).

6.2.3. Suffixer der begynder med syngrafem(gruppe), men indeholder et autografem. Disse skulle give mulighed for nye mediangrupper; men de faktisk foreliggende tilfælde er få.

(1) Som ex. på suffix med to initiale syngrafemer vælges *-skab*, hvor ODS i sin (utrykte) registrant frembyder et meget stort materiale. Tallene er her følgende:

Roden ender på autografem:	20 (heraf 13 tostavelsesrødder på <i>-e</i>)
— — — <i>l, n, r</i> :	76 (heraf ca. 58 <i>-er</i> , <i>-en</i> , <i>-et</i>)
— — — <i>v, s, j, m</i> :	5 (<i>Brev-</i> , <i>Grev-</i> , <i>Fælles-</i> , <i>Medlem(s)-</i> , <i>Hanrej-</i>)
— — — <i>ld, rd, ng</i> :	20
	121
— — — inkompatibel:	
g:	5 (<i>Arrig-</i> , <i>Karriq-</i> , <i>Gerrig-</i> , <i>Hellig-</i> , <i>Klog-</i>)
d:	4 (<i>Alpid-</i> , <i>(Be-)red-</i> , <i>Glæd(e)-</i> , <i>Bud-</i>)
t:	6 (<i>Kammerat-</i> , <i>Sotbal(er)-</i> , <i>Patronat-</i> , <i>Patriat-</i> , <i>Mogistat-</i> , <i>Poet-</i>)
k:	1 (<i>Bolshevik-</i>)